

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

ΤΕΧΝΗ - ΧΑΡΙΣΜΑ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Υπό

ΑΓΝΗΣ ΠΑΒΕΪ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

“Όταν αναλογιζώμεθα ότι γέννησις, αρρώστια, τυχαῖα δυστυχήματα καὶ θάνατος ἀποτελοῦν κατ' ἀνάγκην μέρος τῆς ζωῆς κάθε ἀνθρώπου πού πέρασε ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ἡ νοσηλευτικὴ, ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν, πρέπει καὶ αὐτὴ νὰ ἐνεφανίσθῃ ἀπὸ τὴν ὥραν πού ἐδημιουργήθη ἡ ζωὴ, καίτοι ματαιῶς ἐρευνοῦμε μέσα εἰς τὰ ἀπομείναντα ἔτη τῶν περασμένων χρόνων διὰ ν' ἀνακαλύψωμε κάποια ἐνδείξειν περὶ αὐτοῦ. Ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ ρόλου τὸν ὁποῖον ἀναγκαστικῶς θὰ ἔπαιζαν αἱ γυναῖκες εἰς τὴν φροντίδα τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀναπήρων. Εἶναι προφανές ὅτι, σὲ κάθε μας ἀπόπειρα πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς προόδου τῆς νοσηλευτικῆς, πρέπει νὰ ἐξιχνιάσωμε καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς θεραπευτικῆς ἐν γένει, καὶ νὰ παραδεχθοῦμε πὼς εἰς κάθε ἐποχὴν καὶ εἰς κάθε φυλὴν αἱ γυναῖκες ἀσφαλῶς θὰ κατεῖχον τὴν θέσιν των εἰς τὸν ἀγῶνα πού διεξάγει ἡ ἀνθρωπότης ἐναντίον αὐτῶν κακῶν εἰς τὰ ὁποῖα ὑπόκειται ἡ σάρξ).” Ἄλλοι κλάδοι τοῦ ἔργου αὐτοῦ—Ἱατρικὴ, Χειρουργικὴ, Ὑγιεινὴ, Φαρμακευτικὴ, μαλάξεις, ἐλαφραὶ θεραπείαι—ἔχουν ἀναμφιβόλως παλαιὰν τὴν καταγωγὴν, καὶ ὑπέστησαν μακροχρόνιον ἐξέλιξιν μέσα εἰς διαφόρους φυλάς καὶ γνωστάς περιοχὰς ἢ χώρας, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συμφώνως πρὸς τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦσαν οἱ ἄνθρωποι καὶ πρὸς τὰ θρησκευτικὰ των ἔθιμα.

Πρωτόγονη ψυχολογία

Ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν ἀντέδρασε πρὸς τὸ

περιβάλλον του, ὅχι μονάχα ἀπὸ ἀπόψεως τῆς σωματικῆς του ἀλλὰ καὶ τῆς πνευματικῆς του ἐξελιξέως—εὐρέθη ἐπὶ τοῦ πλανήτου αὐτοῦ χωρὶς γνώσεις ἐκ κληρονομικότητος, ἀλλὰ προικισμένος μὲ τὸ χάρισμα τῆς μνήμης, τῆς κρίσεως καὶ τῆς φαντασίας. Ἐγνώρισε τὸν κόσμον πού τὸν περιέβαλλε, καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του πρὸς τὴν κατανόησιν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως πρὸς προαγωγὴν τῆς ἰδίας του εὐημερίας.

Δὲν ἀπεδείχθη πάντοτε ὀρθὸς εἰς τὰς κρίσεις καὶ τὰ συμπεράσματά του, ὑπέπεσε κατὰ καιροὺς εἰς μεγάλα σφάλματα, καὶ παρ' ὅλα ταῦτα, ἀκόμη καὶ στὶς πιὸ παράδοξες θεωρίες του ὅσον ἀφορᾷ τὸν προορισμὸν καὶ τὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὴν αἰωνίαν πρὸς τὰ πρόσω πορεῖαν τῶν πραγμάτων, ἀνευρίσκειται κάποιος πυρὴν πραγματικῆς καὶ βαθείας κρίσεως—κάποια προσπάθεια πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς μεγάλης Ἀληθείας μέσα εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως.

Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἐξετάσωμε τί σκέπτεται περὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ του μέσα εἰς τὸν κόσμον πού τὸν περιβάλλει, ποία εἶναι ἡ ἀντίληψίς του περὶ τῆς καταγωγῆς του καὶ τοῦ τελικοῦ του προορισμοῦ διὰ νὰ μπορέσωμε νὰ κατανοήσωμε τὴν στάσιν του πρὸς τὸ σῶμα του καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματός του. Πῶς θὰ φθάσῃ σὲ κάποιο συμπέρασμα ἐπὶ τῶν ζητημάτων αὐτῶν; Μονάχα διὰ τῆς παρατηρητικότητός του καὶ τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἐντυπώσεών του εἰς τὴν μνήμην του, πρὸς ἐνδεχομένην μελλοντικὴν χρησιμοποίησιν των.

Ἡ ζωὴ ἐξωτερικεύεται μὲ τὴν κινητήριον δύναμιν καί, ἐν τῇ προσπάθειά του νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ προβλήματα τῆς φύσεως, ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος συγγείει τὴν ζωὴν μὲ τὴν κίνησιν, καὶ στοχάζεται ὅτι τὸ κάθε κινούμενον πρᾶγμα ἀναγκαστικῶς ἔχει καὶ ζωὴν—ὁ ψίθυρος τῶν φύλλων μέσα στὸ δάσος, ὁ θόρυβος τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βροχῆς, τὸ φαινόμενο τῆς ἀστραπῆς καὶ τῆς βροντῆς, τὸ τρεμούλιασμα τῶν σκιῶν μέσα στὸν ἥλιον ἢ στὴν φωτιά, αὐτὴ ἡ φωτιά, ἡ ἡχώ ἐνὸς ἤχου—ὅλα ἔχουν ζωὴν καὶ ὅλα ἔχουν τὴν δύναμιν ἢ νὰ τὸν βοηθήσουν ἢ νὰ τὸν βλάψουν. Συνεπῶς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρευνήσῃ τὴν φύσιν τῶν δυνάμεων αὐτῶν καὶ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἐλέγχῃ οὕτως ὥστε νὰ καταστοῦν συντελεσταὶ εὐημερίας καὶ ὄχι κακοδαιμονίας του.

Παρακολουθεῖ τὰ φαινόμενα τοῦ ὕπνου, ζητεῖ νὰ ξαποστάσῃ σὲ κάποια ἤσυχη γωνιά, ὕστερα ἀπὸ ὀλίγα λεπτά (ἢ ἔτσι τοῦ φαίνεται) ἀλλάζει τὸ περιβάλλον του, βγαίνει σὲ ταξίδια, συναντᾷ καὶ ὑπερνικᾷ κινδύνους, πολεμᾷ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, καὶ νοιώθει μέσα του περισσότεραν δύναμιν καὶ ἀντοχὴν παρ' ὅ,τι αἰσθάνεται τὶς ὥρες ποὺ εἶναι ξυπνός. Βλέπει καὶ συνομιλεῖ μὲ φίλον διὰ τὸν ὅποιον πληροφορεῖται ἀργότερα ὅτι εὐρίσκετο μακριὰ τὴν ὥραν ἐκεῖνην. Παρακολουθεῖ τὸν ὕπνον ἄλλου συντρόφου του καὶ παρατηρεῖ τὴν σωματικὴν του ἀτονίαν καὶ τὴν ἀποξένωσίν του ἀπὸ τὸ ὄραμα καὶ τοὺς ἤχους τοῦ περιβάλλοντός του. Ἐυπνᾷ κατόπιν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἀφηγεῖται τὸ ὄνειρόν του. Ὁ παρακολουθήσας ξεύρει ὅτι τὸ σῶμα τοῦ φίλου του δὲν ἐκινήθη, καὶ ὅτι οὔτε ἐκεῖνοι μὲ τοὺς ὁποίους ἔκαμε ὁμιλίαν κατὰ τὸν ὕπνον ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ μέρος αὐτό. Τί λοιπὸν συμβαίνει; ὁ ἄνθρωπος, προφανῶς, θὰ ἔχῃ δύο ὄντοτητας—μίαν ὄρατὴν καὶ μίαν ἀόρατον—καὶ ἡ τελευταία αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ κατὰ πολὺ ἰσχυρότερα· ἐν τούτοις, θὰ ἔχῃ ἀνάγκη τῆς πρώτης διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν τῆς ἐνέργειαν, καθ' ὅτι τὸ σῶμα ἀδρανεῖ καὶ εἶναι ἀδύναμον ἐφ' ὅσον χρονικὸν διάστημα τὸ πνεῦμα (δηλαδὴ ἡ ἀόρατος ὄντοτης) δὲν παρίσταται. Καὶ ἐνίοτε τὸ πνεῦμα ἀποδημεῖ ἐπὶ μακρὸν,

καὶ τότε πολλὰ δυσάρεστα συμβαίνουν εἰς τὸ σῶμα. Παρουσιάζονται ἐκφυλιστικαὶ καὶ ἀποσυνθετικαὶ ἀλλοιώσεις, ἡ σὰρξ καταβροχθίζεται ἀπὸ τσακάλια καὶ ἄγρια θηρία—καὶ ἂν, κατόπιν πολλῶν περιπλανήσεων, ἐπιστρέψῃ τὸ πνεῦμα, ποῦ θὰ εὕρῃ καταφύγιον; θὰ ἐνεδρεύσῃ σὲ διάφορα μέρη—μέσα στὰ δένδρα, στοὺς βράχους, στὰ ποτάμια, μέσα σὲ κανένα ζῶον, ἢ θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ εἰσχωρήσῃ μέσα σὲ κανένα ἄλλο ἀνθρώπινον σῶμα. Μὰ εἶναι ἀκόμη δυναμικὸ, καὶ ἐνδεχομένως θὰ καταστῇ πολυτιμος σύμμαχος ἂν εἶναι πνεῦμα κάποιου φίλου. Πόσο δύσκολος ὅμως ἡ συνύπαρξις ἂν εἶναι πνεῦμα κάποιου ἐχθροῦ μὴ ἔχοντος πλέον σῶμα ὄρατὸν εἰς τὸ ὅποιον νὰ μπορῇ νὰ ἐπιτεθῇ ἢ νὰ τὸ ἀποφύγῃ!

Ἔτσι, εἰς τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον τὸ κάθε ξύλο ἢ ἡ κάθε πέτρα, τὸ βουνὸ ἢ ὁ χείμαρρος, κάθε σύννεφο ἢ ἀστὴρ στὸν οὐρανὸν κατοικεῖται ἀπὸ ἀόρατο μὰ δυναμικὸ πνεῦμα. Σὲ μεταγενέστερον στάδιον ἀνθρωπίνης ἐξελιξέως, τὰ πνεύματα αὐτὰ ἀποτελοῦν ὁμάδας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν δυναμικωτέρων τινῶν πνευμάτων—ὄντα ὅμοια πρὸς ἐκεῖνον καὶ καθοδηγούμενα ἀπὸ συγκινήσεις καὶ συναισθήματα ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά του.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ πνεύματα αὐτὰ εἶναι πρόθυμα νὰ τὸν βοηθήσουν ὁσάκις παρουσιάζεται εὐκαιρία πρὸς τοῦτο, ἄλλα πάλιν ζητοῦν νὰ τὸν καταστρέψουν. Διὰ νὰ ἡμπορέσῃ νὰ συνοδοιπορήσῃ μὲ τὰς δυνάμεις αὐτάς, εἶναι ἀνάγκη, σὲ κάθε δύσκολη ὥρα, νὰ ἐπικαλῆται τὴν βοήθειαν τῶν φιλικῶν πνευμάτων καὶ νὰ ἐξευμενίσῃ τὰ ἐχθρικά, καὶ ἐκεῖ εὐρίσκεται τὸ σπέρμα ἀπὸ τὸ ὅποιον θὰ ἐξελιχθῇ ἡ θρησκεία του.

Ἐπίδρασις πρωτόγονης θρησκείας

Τί ἐνοοῦμε λέγοντας θρησκεία; εἶναι αὐτὴ λέξις ποὺ δύναται νὰ προκαλέσῃ τόσας πολλὰς ἐρμηνείας, ὥστε εἶναι ἴσως καλύτερον νὰ τὴν καθορίσωμε πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένων συγχύσεων· καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς εἰς τὴν διάθεσίν μας ἐρμηνείας, ἐκεῖνη ποὺ ἔδωκε ὁ Μάξ Μύλλερ εἶναι πιθανόν αὐτὴ ποὺ ἀποδίδει καλύτερα τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Λέγει ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι («ἡ λατρεία ἀνωτέρας δυνάμεως ἀπὸ πνεῦμα ἀνάγκης»).

Αυτό, βέβαια, άγει πρὸς ποικίλας σκέψεις—πρῶτον, τὴν πίστιν εἰς ὑπαρξίν δυνάμεως ἐξωτερικῆς καὶ ἀνωτέρας ἐκείνης πού κατέχουν τὰ ἀνθρώπινα πλάσματα· δεύτερον, τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀξίαν καὶ τὴν θέλησιν τῆς δυνάμεως αὐτῆς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν λατρείαν καὶ τὸν εἰσακούη τὰς παρακλήσεις τῶν πιστῶν· καὶ τρίτον, τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς ἀνθρωπίνης ἀνάγκης.

Λοιπόν, αἱ ἀνάγκαι τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου εἶναι ὅλα φύσεως σωματικῆς· ἔχει ἀνάγκην νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ζέστην, τροφήν, στέγην, ἀνακούφισιν εἰς τὸν πόνον, καὶ ἀνάρρωσιν ὕστερα ἀπὸ ἀρρώστιαν. Πιστεύει εἰς ὀλόκληρον ἱεραρχίαν ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν πνευμάτων, δαιμόνων ἢ θεῶν· καὶ πιστεύει ὅτι εἶναι αὐτὰ τὰ αἷτια τὰ ὑπεύθυνα διὰ τὴν πλουσίαν ἐσοδείαν ἢ τὴν καταστροφὴν τῆς συγκομιδῆς πού περιμένει, διὰ τὴν ὑγίαν ἢ τὴν ἀρρώστιαν τῶν ζώων του, διὰ τὴν αὔξησιν καὶ ὑγιᾶ ἀνάπτυξιν ἢ τὶς ἀσθένειες καὶ τοὺς θανάτους τῆς οἰκογενείας του. Ἔτσι, ὄχι μονάχα ἡ πίστις του καθορίζεται ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὕλικῶν του ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ στάσις του πρὸς τὸ σῶμα του θὰ ἐξαρτηθῇ κατὰ σημαντικὸν βαθμὸν ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις.

Οὕτω φθάνομε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἀπὸ ὅλους τοὺς παράγοντας οἱ ὁποῖοι βαθιὰ ἐπηρέασαν τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱατρικῆς, καὶ συνεπῶς καὶ τῆς νοσηλευτικῆς, εἰς τὴν ἀρχαιότητα, κανένας δὲν ὑπῆρξε τόσοσὸν βαθύς καὶ τόσοσὸν εὐρείας ἐκτάσεως ὅσον ἡ θρησκεία, καὶ μποροῦμε νὰ καταλάβωμε τὰ ἱατρικὰ ἔθιμα μονάχα ἐφ' ὅσον προσπαθοῦμε νὰ κατανοήσωμεν τὴν νοοτροπίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς θρησκευτικὰς των πεποιθήσεις. Δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ τὴν πρωτόγονον ἱατρικὴν ἀπὸ τὴν πρωτόγονον θρησκείαν, καὶ τὸ κοινὸν σημεῖον ἐπαφῆς εἰς τὸν ἱατρικὸν «λαϊκὸν θρόνον» ὅλων τῶν ἐθνῶν εἶναι ἡ πεποίθησις ὅτι τὰ πνεύματα ἢ ἄλλοι ὑπερφυσικοὶ συντελεσται εὐθύνονται διὰ τὴν ἀρρώστιαν καὶ τὸν θάνατον.

Συνεπῶς, μέγα μέρος τῆς ἱατρικῆς κατὰ

τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο προσπάθεια κατεϋθύνσεως ἢ ἐλέγχου τῶν παραγόντων αὐτῶν. Ἄν ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἐγένετο ἀπὸ τὸν ἱερέα, τὸν ἱατρόν, τὴν μάγισσαν ἢ τὸν πρακτικὸν θεραπευτὴν, αὐτὸ δὲν ἐπηρέαζε πραγματικὰ τὴν ἔκβασιν.

Ἐφ' ὅσον προῶδευε ὁ πολιτισμὸς καὶ διευρύνετο ὁ ὅριζων τοῦ ἀνθρώπου, διεμορφούντο ἰδανικὰ διαγωγῆς· καὶ αἱ ἀνάγκαι του, καὶ συνεπῶς καὶ ἡ θρησκεία του, ἐγένοντο πολὺ περισσότερον πολὺπλοκοι, μὰ αἱ κυριώτεραι βασικαὶ ἀρχαὶ παρέμενον ἐν τούτοις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ αὐταί.

Πρωτόγονη παθολογία

Δὲν ὑποτίθεται πῶς ἡ γραμμὴ τῶν σκέψεων τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου ἦτο λογικὴ, ἢ ἔστω καὶ συνεπής· ἐν τούτοις, κατὰ κάπως ἀσαφῆ καὶ ἀκαθόριστον τρόπον, συνέλαβε ἀμυδρὰν ἰδέαν περὶ παθολογίας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπὶ τῶν ἐξῆς γραμμῶν· ἡ ἀρρώστια προέρχεται ἀπὸ ἓνα ἐκ τῶν κάτωθι αἰτιῶν:

1. Κάποιο κακὸ πνεῦμα ἔχει ἐκτοξευθῆ μέσα στὸ σῶμα—ἴσως νὰ εἰσῆλθε διὰ τῆς ἀναπνοῆς, ἴσως νὰ εἰσεχώρησε μαζί με τὴν τροφήν ἢ με κανένα ποτό, ἢ καὶ διὰ τοῦ δέρματος.

2. Κάποιο καλὸ, συνετὸ πνεῦμα ἔχει τραβηχθῆ ἀπὸ τὸ σῶμα ἢ ἀπεχώρησε αὐτοβούλως.

3. Κάποια μαγγανεία ἔχει ἐπενεργήσει ἐπὶ τινος μέρους τοῦ σώματος ἢ ἐπὶ τινος ἀντικειμένου πού ἀνῆκε ἢ πού εἶχε χορηγηθῆ στὸ θῦμα.

Ὅταν ἐξετάζωμε τὶς θεωρίες αὐτές, αὐθορμήτως αἰσθανόμεθα κάποιαν ἐκπληξίν διὰ τὴν πολὺ στενὴν ἀναλογίαν πρὸς τὴν σύγχρονον διδασκαλίαν. Ἐνα ἄορατο, ζωντανὸ στοιχεῖο εἰσεχώρησε μέσα στὸ σῶμα διὰ νὰ τὸ συνταράξῃ με τὶς ζωντανές του ἐνέργειες. Ἄν ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς («κακὸ πνεῦμα») ἢ «βακτηριακὴ μόλυνσις» χρησιμοποιοῖται διὰ τὴν εἰσβολὴν αὐτήν, αὐτὸ δὲν ἐπηρεάζει οὐσιαστικὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἢ τὶς ἀνάγκης τοῦ προσβαλλομένου ἀτόμου. Οὕτε καὶ ἔχει κατὰ βάθος σημασίαν ἂν («τὰ καλὰ, εὐγενικὰ πνεύματα») θεωροῦνται σήμερον ὡς προφυλάσσοντα ἀπὸ ἀδενικῆς ἐκ-

κρίσεις ή από τὸ τρίτον αἴτιον, ἤτοι τὴν «μόλυνσιν ἀπὸ παράσιτα».

Πράγματι, εὐρίσκουμε σὲ ὅλες τὶς ἀπολίτιστες φυλὰς τὴν ἀντίληψιν πὼς ἡ δύναμις πρὸς ἔλεγχον τῶν στοιχείων τῆς φύσεως εἶναι χάρισμα ὀλίγων ἐκλεκτῶν ἀτόμων, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπηρέαζῃ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τὴν βροχὴν καὶ τοὺς ἀνέμους, ἐκεῖνος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ κατευθύνῃ τὶς μυστηριώδεις δυνάμεις ποὺ ἔφεραν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν στοὺς πολέμους, ἀφθονίαν ἀγαθῶν καὶ πλουσίαν παραγωγῆς ζώων, θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ βοηθήσῃ τὸν συνάνθρωπόν του ὁσάκις αὐτὸς προσεβάλλετο ἀπὸ νόσον ἢ καταντοῦσε ἀνάπηρος κατόπιν τραυματισμοῦ. Αὐτὸς θὰ ἦτο τὸ μεσάζον πρόσωπον μεταξὺ τῶν ἀοράτων δυνάμεων καὶ τῶν ὁρατῶν ἀνθρώπων τῶν κατοικούντων τὴν γῆν· αὐτὸς θὰ εἶχε καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ θεραπεύῃ τοὺς φίλους του καὶ νὰ προκαλῆ τὴν ἀρρώστιαν μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν του. Πολλὰκις ἐθεωρήθη πὼς ἡ δύναμις αὐτῆ ἦτο κληρονομικὴ καὶ στενὰ περικυλισμένη σὲ ὄρισμένην οἰκογένειαν ἢ φυλὴν, συνήθως τὸν ἀρχηγὸν τῆς φυλῆς· καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μπορούσαν νὰ εἶναι προικισμένοι μὲ τὸ ἀπροσδιόριστον μὲ φυσικὸ αὐτὸ χάρισμα. Δὲν μπορούσε νὰ μεταβιβάζεται σὲ ἄλλα πρόσωπα ἀνήκοντα σὲ διαφορετικὰς οἰκογένειες, ἀλλὰ, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε, μπορούσε νὰ ὀγκοῦται καὶ νὰ ἐνισχύεται διὰ τῆς διαπαιδαγωγήσεως καὶ τῆς διδασχῆς τῆς μεταβιβαζομένης ἀπὸ πατέρα σὲ υἱὸν καὶ ἀπὸ μητέρα σὲ κόρη.

Μέσα Θεραπευτικὰ

Κατὰ ποῖον τρόπον προσπαθοῦσε ὁ πρωτόγονος αὐτὸς θεραπευτὴς ν' ἀντιμετωπίζῃ τὴν ἀρρώστιαν; ἀποκαλύπτομε ὅτι ἐκτελοῦσε θρησκευτικὰς θυσιὰς διὰ ν' ἀποσπᾶ τὴν προσοχὴν τῶν κακῶν πνευμάτων. Προσπαθοῦσε μὲ ἐξιλεωτικὰ τεχνάσματα νὰ τὰ ἐξημερώσῃ, νὰ τὰ ἐξευμενίσκῃ, καὶ ν' ἀνακόπτῃ τὴν πρὸσδον τῆς ἀρρώστιας διώχνοντάς τα. Ἡ θεραπεία του συνίστατο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ μέσα μαγικά, γοητευτικά, ἐπικλήσεις, χρῆσιν φυτῶν καὶ ψυχοθεραπείαν, προωρισμένα ὅλα νὰ ματαιώσουν τὰς ἐπιδράσεις τῶν ὑπερφυσικῶν φορέων.

Φυσικά. ἡ προσωπικότης τοῦ θεραπευτοῦ ἔπαιζε τότε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν θεραπευτικὴν, ὅπως καὶ σήμερον· ὅμως, αἱ ὑποδείξεις του ἐξετελοῦντο συχνὰ κατὰ τρόπον κάκιστον. Ὡς μέσα ἐκδιώξεως τῶν κακοποιῶν πνευμάτων χρησιμοποιοῦσε καθαρτικά, ἐμετικά, θερμὰ καὶ ψυχρὰ ἐπιθέματα, καυτηριάσεις, ἐκδόρια, βεντουῦζες, ἐφίδρωσιν, μαλάξεις—αἱ ὁποῖαι συνίσταντο ἀπὸ γρονθοκοπήματα εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος—ὑπνωτισμούς, βότανα προκαλοῦντα ναυτίαν καὶ ἀπολυμαντικά. Ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ καθιστᾷ τὸ σῶμα μίαν τόσον πολὺ ἀπεχθῆ διαμονήν, ὥστε τὸ κακὸ πνεῦμα νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ. Ἐπίσης καὶ χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις ἀναφαίνονται στὴν ἀρχαιότητα, λόγῳ χάριν τρυπανισμοὶ τοῦ κρανίου δι' ἐπιληψίαν, δηλαδὴ ἀνοιγμὰ ὁπῆς διὰ νὰ μπορέσῃ νὰ εὕρῃ διέξοδον τὸ κακὸ πνεῦμα, ὅποτε τὰ τεμάχια τοῦ κρανίου ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς μάγια ἢ ὡς φυλαχτά.

Δεισιδαιμονία καὶ λαϊκὴ παράδοσις

Εἶναι καταφανὲς ὅτι ἡ γενεαλογία πολλῶν ἐκ τῶν σημερινῶν θεραπευτικῶν μέσων μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὸ πολὺ παλαιὸν παρελθόν, ἀλλὰ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐκαλύπτετο μὲ πυκνὸν πέπλον δεισιδαιμονιῶν, πλεῖστα σημεῖα τῶν ὁποίων ἀκόμη καὶ σήμερον ὑφίστανται μεταξὺ ἀνθρώπων ἐχόντων ἐν τούτοις μακρὰν ἱστορίαν πολιτισμοῦ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν σχεδὸν κάθε κομητεία ἔχει τὴν δικὴν της πρόληψιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποφυγὴν καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ κοκκύτου. Ἰδοῦ μερικὰ παραδείγματα: εἰς μίαν κομητείαν οἱ χωρικοὶ δένουν μίαν ἀράχνην σ' ἕνα τουλπάνι καὶ τὸ καρφιστῶνουν στὸ τζάκι· ἄλλου βαστοῦν ἕνα παιδί μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω, χωμένο σὲ μιὰ τρύπα σκαμμένη μέσα στὸ χῶμα· ἄλλου πάλιν θεωρεῖται θεραπευτικὸν τὸ ζουμὶ τῆς κοκκουβάγιας· τέλος σὲ ἄλλη κομητεία ἕνα ζουζοῦνι μέσα σὲ μιὰ μποτίλια θεωρεῖται ὠφέλιμο—πιθανὸν ἢ θεωρία αὐτῆ νὰ ἔχῃ τὴν πηγὴν της ἀπὸ τὴν σημασίαν ποὺ εἶχεν ὁ σκαραβαῖος εἰς τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον. Σὲ κάποιο ἐπιστημονικὸν ἔργον ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς τὴν πεποιθήσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ νὰ πε-

ράση κανείς ένα παιδί από μέσα από μίαν ρωγμήν ενός ώρισμένου δένδρου θεραπεύει την κήλην, και προστίθεται ότι ἐγένετο αὐτὸ πρὶν ἀπὸ σαράντα χρόνια ἀκόμη, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρεται ποῖα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα. Σὲ πολλὰς κομητείας τῆς Ἀγγλίας συναντοῦμε νοστροπιάν καθ' ἣν μία ρωγμὴ ἢ μία τρύπα σ' ἕνα δένδρον ἢ σ' ἕνα βράχο ἔχουν μαγικὰς ιδιότητες. Κάπου ἄλλου πάλι ἦτο ἕνας τρύπιος βράχος, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖον περνοῦσαν γυμνά τὰ παιδιὰ πού εἶχαν προσβληθῆ ἀπὸ παθήσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἢ νοσήματα τοῦ δέρματος, καὶ ἐθρυλεῖτο ὅτι ἐθεραπεύοντο. Αἱ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουσαι προλήψεις αἱ σχετικαὶ μετὰ βότανα, μετὰ ἀριθμούς ἢ χρώματα, ἢ συνάντησις μετὰ ἀσπρόμαυρο ἄλογο, φορτίον σανοῦ ἢ ἕνα ἄτομο ἀλλήθωρο, ὅλαι αὐταὶ ἔχουν ἀναμφιβόλως τὴν προέλευσίν των ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ παράξενες αὐτὲς προλήψεις παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον καὶ εἶναι σχετικῶς ἀνώδυνες· ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ ἄλλη μορφή πολὺ διαφορετικῆ, ἴσως ἢ πιδὸ ἀπαισία δεισιδαιμονία ἢ ὁποῖα ἐβασάνισε ποτὲ τὴν ἀνθρωπότητα—ἢ σχεδὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐφρανισθεῖσα πίστις εἰς τὴν μαγανείαν. Τὰ τρομακτικὰ ἀποτελέσματα τῆς πίστεως αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἀπολιτίστων φυλῶν ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τῆς πιδὸ βλαβερῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἱστορικῶν ἐρευνῶν. Εἶναι, βέβαια, μία ἐπέκτασις τῆς θεωρίας τῶν ἀπὸ ὀλέθρια πνεύματα προκαλουμένων ἀσθενειῶν, ἀλλ' ἢ ἐκ νέου ἐφρανισθεῖσα διάδοσις τῆς εἰς τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐποκάλυψε βασανιστήρια καὶ θανάτους εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀθῶων ὑπάρξεων. Ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ ἀγωνία τὴν ὁποίαν ἔσπειρε ἢ φρικτὴ αὐτὴ ἀπάτη δὲν ἔχει παρομοίαν εἰς τὴν παγκόσμιον Ἱστορίαν.

Πρωτόγονη ἱατρικὴ

Θεραπεῖα διὰ βοτάνων εἶναι τὸ γινώρισμα ὅλων τῶν πρωτογόνων θεραπευτικῶν μεθόδων. Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ νωρῆς κατενόησεν ὅτι δηλητήρια τινὰ ἔχουν θεραπευτικὰς ιδιότητες ὑπὸ ὀρισμένους ὄρους, καὶ κατῶρθωσε νὰ μάθῃ ποῖο ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ ἀσφαλέστερο, τὸ δραστικώτερο, καὶ ποῖα

φυτὰ ἢ χόρτα θὰ ὄφειλε ν' ἀναζητῆ ὡς ἀντίδοτα. Γνωρίζει τὰς ἀρετὰς τῶν φυτικῶν φαρμάκων καὶ πῶς πρέπει νὰ παρασκευάζωνται καὶ νὰ χορηγοῦνται. Περιποιεῖται πληγὰς καὶ ἐπιφανείας πού παρουσιάζουν ἔλκη μετὰ χλόην καὶ νωπὰ φύλλα καὶ ρουφᾶ τὸ αἷμα ἀπὸ τὰς πληγὰς ἢ τὰς καυτηριάζει.

Ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ αὐταὶ μέθοδοι χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη καὶ σήμερον ἀπὸ ἀμορφώτους λαούς, λόγου χάριν ἀπὸ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἄλλους. Αὐτόπτης μάρτυς διεπίστωσε ὅτι, μετὰ τὴν χρῆσιν μικρᾶς ποσότητος κάποιου βοτάνου, ἰθαγενῆς ἐπέτυχε τὴν ἴασιν ἔλκους τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε ὑποχωρήσει παρὰ τὰς ἐντατικὰς θεραπευτικὰς προσπαθείας λευκοῦ ἀνδρός. Ὁ πάσχων εἶχε παρακαλέσει νὰ τοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν πατρικόν του συνοικισμόν, καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγες ἐβδομάδες ἐνεφανίσθη ἐκ νέου μετὰ τὸ τραῦμα τοῦ θεραπευμένου ἀπὸ τὴν ἰατροσόφια τοῦ μαύρου θεραπευτοῦ. Ἀλλὰ τὸ εἶδος τῶν χρησιμοποιουμένων φαρμάκων τηρεῖται ἀπολύτως μυστικόν, καὶ ὁ λευκὸς ἰατρὸς μάτην θ' ἀναζητήσῃ ν' ἀνακαλύψῃ ποῖα ἀκριβῶς μέθοδοι θεραπευτικῆς ἐφαρμόζονται. Ἀναμφιβόλως θὰ συνοδεύωνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπὸ ἐπιμελῶς τηρουμένους θρησκευτικούς θεσμούς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐξασκοῦν κάποιον ἔλεγχον ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ πάσχοντος, καὶ οὕτω θὰ προάγουν τὴν ἴασιν.

Καὶ σήμερον ἀκόμη φυλαί τινες τῆς Ἀφρικῆς πιστεύουν ὅτι τὸ ρῖγος καὶ ὁ πυρετὸς ἠμποροῦν νὰ μεταφερθοῦν εἰς ἕνα δένδρον ἢ στὸν ἰδιοκτήτην τοῦ ἀποκόπτοντες μίαν τούφαν μαλλιῶν τοῦ πάσχοντος καὶ ἐμπήγοντες αὐτὴν σὲ μιὰ ρωγμὴ τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου. Ἀνακαλύπτουμε ὁμῶς ὅτι ἐπιπροσθέτως ἐχορηγεῖτο κάποιον ἀφέψημα.

Ἐπίδρασις τῶν πολέμων

Καίτοι, ὅπως τὸ εἶδαμε, ἡ συνεχὴς ἐξέλιξις καὶ πρόοδος τῆς ἱατρικῆς καὶ τῆς χειρουργικῆς τόσον πολὺ συνδέεται μετὰ τὴν ἐκάστοτε θρησκευτικὴν ἀντίληψιν τῶν λαῶν, δὲν εἶναι ἐν τούτοις αὐτῇ ὁ μόνος δυναμικὸς συντελεστὴς ὁ ὁποῖος ἤσκησε καὶ ἐξακο-

λουθεῖ νὰ ἀσκῆ σημαντικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς προόδου. Ὁ κάθε πόλεμος, εἴτε εἶναι ἀπλῶς μία φυλετικὴ διένεξις εἴτε συμπαρασύρει μίαν τόσον εὐρεῖαν ἀκτῖνα τοῦ κόσμου ὅπως συνέβη κατὰ τὸν μεγάλον πόλεμον τοῦ 1914-1918, τόσον τεράστια αὐξάνει τὸν ὄγκον δυστυχίας καὶ ζήτημιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ στρέφῃ τὴν σκέψιν καὶ τὰς ἐνεργείας του πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξευρέσεως νέων μέσων καὶ μεθόδων πρὸς ἀνακούφισιν καὶ θεραπείαν.

Ἐκ παραλλήλου, ὁ πόλεμος πάντοτε δημιουργεῖ τόσα πολλὰ προβλήματα, θίγει ἐν τῷ συνόλῳ τόσον τοὺς πλέον ἐξέχοντας ὅσον καὶ τοὺς περισσότερον ἀσημάντους τῆς χώρας· ἀσυγκρίτως ἐντονωτέρα περίθλιψις ἀπαιτεῖται ἀπὸ ἐκείνην ποὺ χρειάζεται ἐν καιρῷ εἰρήνης, διότι δὲν εἶναι μονάχα οἱ τραυματῖαι οἱ χρήζοντες φροντίδων, ἀλλ' ὁ σάλος τοῦ πολέμου προκαλεῖ καὶ λιμὸν καὶ φέρι καὶ ἐπιδημίας. Αὐτὲς τῖς ἄρες τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν αἱ γυναῖκες ὅλων τῶν τάξεων ἀναμφισβητήτως ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πολιτείας πρὸς παροχὴν ὑπηρεσιῶν, καίτοι εἰς τὰ ἔπη τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ἐλάχιστα ἀναφέρεται ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ἔπαιξαν. "Ἐστὼ καὶ ὅταν στὶς γυναῖκες δὲν ἐπετρέπετο ἀκόμη ν' ἀκολουθοῦν τὰ στρατεύματα, ἐν τούτοις ἀσφαλῶς ὅλα περιποιήθησαν τοὺς τραυματῖας ἀνδρας καὶ υἱοὺς των κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν των εἰς τὰ σπίτια των. Καὶ δὲν πρόκειται μονάχα διὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν καθ' ἑαυτόν, ἀλλὰ παρουσιάζονται αἱ φρικταὶ συνέπειαι, ἡ δυστυχία καὶ αἱ ἀσθένειαι, ἀκρωτηριασμένα σώματα, αἱ βασανισμένα ψυχὰ, δεινὰ τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν καὶ οἱ κύριοι φραγμοὶ εἰς τὴν πρόδον. Κάθε ἐποχὴ καὶ κάθε φυλὴ ἔχει γινώσκει τὸν πόλεμον, καὶ δι' αὐτὸ κάθε ἀνασκόπησις τῆς ἱστορίας τῆς νοσηλευτικῆς ἀναγκαστικῶς συμπεριλαμβάνει καὶ ἀφηγήσεις πολέμου· ὡς ἐκ τούτου, ἅμα σκεπτώμεθα ὁποῖα σειρὰ ἑκατονταετιῶν αἱματοχυσιῶν παρήλθον προτοῦ ἰδρυθῆ ὁ ἀρμόδιος ὀργανισμὸς, τοῦ ὁποῖου προορισμὸς εἶναι νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸν τραυματῖαν τοῦ πεδίου τῆς μάχης με ἐκείνους

οἱ ὁποῖοι εἶναι πρόθυμοι νὰ τὸν βοηθήσουν, μᾶς καταλαμβάνει ὀδυνηρὸν αἶσθημα ἀπορίας καὶ συντριβῆς. Ὁ τοιοῦτος ὀργανισμὸς δέον, φυσικὰ, νὰ συμπεριλαμβάνῃ πρῶτας βοηθείας, μεταφορὰς καὶ καλῶς ἐξοπλισμένα νοσοκομεῖα με ἐπαρκῆς ἰατρικὸν καὶ νοσηλευτικὸν προσωπικόν.

Ἐπίδρασις τῆς ἐπιστήμης

Ἐπάρχει καὶ τρίτος μεγάλος συντελεστής: ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔμαθε νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ προσδιορίζῃ τὰ πραγματικὰ αἷτια τῶν παρουσιαζομένων φαινομένων τόσον εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὅσον καὶ εἰς τὸν πᾶν ἐρίξ κόσμον. Μετὴν αὐξήσιν τῶν γνώσεων ἐδημιουργήθησαν νέαι θεραπείαι καὶ παρουσιάσθησαν ἀνάγκαι νὰ ἐπανεξεταστοῦν καὶ ν' ἀναθεωρηθοῦν παλαιαὶ μέθοδοι. Μέσα σὲ πλεῖστα ὅσα σπίτια καὶ νοσοκομεῖα ἀπρηχαιωμένα θεραπείαι πολλῶν ἑκατονταετιῶν ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον νὰ ἐφαρμόζονται, ὄχι με ἐπιπολαίαν καὶ τυχοῦσαν προσπάθειαν ἀντιμεταπίσεως τῆς μαγγανείας καὶ τῶν κακῶν πνευμάτων, ἀλλὰ με πλήρη ἐπίγνωσιν ἐπιστημονικῶν δεδομένων, με κατανόησιν τῆς κατασκευῆς καὶ τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τῆς προελεύσεως καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ νοσήματος, καὶ τῶν ἐπιδιώξεων καὶ τῶν σκοπῶν τῶν ἐφαρμοζομένων θεραπειῶν.

Τοῦτο δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα συνεχοῦς προόδου πρὸς τὰ ἄνω· συχνὰ τὸ σωστὸ μονοπάτι διεκόπτετο ἢ ἐγκαταλείπετο, καὶ ἐχρειάσθη νὰ ἐξιχνιασθῇ ἐκ νέου, κάποτε καὶ μετὰ παρέλευσιν ἑκατονταετιῶν, καὶ ἄς εἶχαν ἐρευνηθῆ ἐσφαλμένα ἔχνη τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαν φέρι πρὸς ἀποτελέσματα, εἰμὴ μόνον πρὸς ἐφαρμογὴν σκληρῶν θεραπευτικῶν μέσων, ἢ πρὸς ἄγωνα πεδία ἐκμεταλλεύσεως.

Εἰς τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια θὰ προσπαθήσωμε ν' ἀκολουθήσωμε τὰ μονοπάτια αὐτά, διὰ νὰ δοῦμε πῶς τὰ ἀσφῶς χαρᾶγμένα ἔχνη τοῦ παρελθόντος τείνουν νὰ μᾶς φέρουν πρὸς τὸν εὐρὺν φωτεινὸν δρόμον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐμεῖς, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, ὀδεύομεν· ἐπίσης διὰ ν' ἀποδώσωμε με πραγματικὴν ταπεινοφροσύ-

νην τὸ γέρας εἰλικρινοῦς καὶ βαθειᾶς ἐκτιμήσεως—τὸ ἀνῆκον εἰς κάθε ἔντιμον ἀνθρώπινην προσπάθειαν—εἰς τὰς γενεὰς ἐκείνας καὶ τὰ ἄτομα τὰ ὅποια ἐχάραξαν τὸν

δρόμον, ἔστω καὶ ἂν ὁ δρόμος αὐτὸς συχνὰ ὠδήγησε πρὸς περιπλοκάς αἱ ὅποια ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα σχεδὸν ἀπέκρυψαν τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν καὶ τὸ τέρας του.

Μετὰφρασις

M. M. ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗ

ΜΙΑ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΜΑΙΩΝ

Ἄριθ. Πρωτ. Ε3γ/1708

Ἄριθ. Ἐγκ. 350

Ἀθῆναι τῆ 25ῃ Ἀπριλίου 1962

Πρὸς

Ἄπαντα τὰ Γενικὰ Κρατικὰ Νοσοκομεῖα

Θέμα: «Περὶ τῶν καθηκόντων τῶν πρὸς ἐνιαυσίαν ἐξάσκησιν τοποθετουμένων παρ' ὑμῖν Μαιῶν.»

Πληροφορούμεθα ὅτι ἕνια τῶν Γενικῶν Νοσοκομείων τῆς Χώρας, εἰς τὰς τοποθετουμένας ἐν αὐτοῖς Μαιᾶς διὰ τὴν ἐνιαυσίαν αὐτῶν ἐξάσκησιν, βάσει τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Ν.Δ. 2593/53 «Περὶ ἀσκή-

σεως τοῦ μαιευτικοῦ ἐπαγγέλματος κλπ.», ἀναθέτου καὶ ἐπιπρόσθετα ἐνίοτε καθήκοντα, καὶ δὴ ἄσχετα πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν προορίζονται αὐταί, τοῦτέστιν ἄλλοτε μὲν ἐκτελοῦν ἐργασίαν Νοσοκόμου, ἄλλοτε δὲ καθαριστρίας.

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς τοιαύτης τοποθετήσεως τῶν ἐν λόγῳ Μαιῶν δι' ἕν μόνον ἔτος μετὰ τὴν ἐκ τῶν Σχολῶν Μαιῶν ἐξοδὸν τῶν εἶναι ἢ πρακτικὴ τούτων ἐξάσκησις, παραγγέλλομεν ὅπως τοῦ λοιποῦ αἱ Μαιᾶι αὐταὶ περιορίζονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰ κύρια αὐτῶν καθήκοντα, πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ἐτοποθετήθησαν παρ' ὑμῖν, καὶ οὐχὶ νὰ ἐξέρχονται συνεπεῖα τούτου ἄπειροι.

Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς Ὑγιεινῆς
ΗΛ. ΜΑΥΡΟΥΛΙΔΗΣ

ΒΟΗΘΗΣΤΕ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑΣ

ΑΠΕΥΘΥΝΕΣΘΕ ΣΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΣΤΑΘΜΟΥΣ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ :

1. Α' Περιφερειακὸν Κέντρον Αἰμοδοσίας Ἀθηνῶν. Τηλ. 627-640 (Ἰπποκράτειον Γενικὸν Νοσοκομεῖον).
2. Β' Περιφερειακὸν Κέντρον Αἰμοδοσίας Ἀθηνῶν. Τηλ. 627-035 (Γενικὸν Νοσοκομεῖον «Βασιλεὺς Παῦλος», πρώην «Λαϊκόν»).
3. Δρακοπούλειον Κέντρον Αἰμοδοσίας Ε.Ε.Σ. Τηλ. 819-391 (Ἀλκιβιάδου 4, Ἀθῆναι).
4. Περιφερειακὸν Κέντρον Αἰμοδοσίας Πειραιῶς. Τηλ. 494-216 (Γενικὸν Νοσοκομεῖον Πειραιῶς «Βασίλισσα Φρειδερίκη»).
5. Σταθμὸς Αἰμοδοσίας Γενικοῦ Νοσοκομείου Ἀθηνῶν. Τηλ. 628-410 (Γενικὸν Νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν, Σωτηρία).
6. Σταθμὸς Αἰμοδοσίας Ἀλεξάνδρας (Μαιευτήριον «Ἀλεξάνδρα», Τηλ. 714-091/94).
7. Σταθμὸς Αἰμοδοσίας Νέας Ἰωνίας. Τηλ. 819-111 (Νοσοκομεῖον Νέας Ἰωνίας «Ἀγία Ὀλγα»).

ΕΘΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΙΜΟΔΟΣΙΑΣ
(Κεντρικὰ Γραφεῖα, Τηλ. 524-859)